

Ярослав Сидоров, к. ю. н.

Запорізький національний університет, Україна

СТИМУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО РУХУ ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ: ПРАВОВІ ПИТАННЯ

Yaroslav Sydorov, PhD in Law

Zaporizhzhia National University, Ukraine

THE STIMULATION OF AN AGRICULTURAL COOPERATIVE MOVEMENT AS A DIRECTION OF THE STATE AGRARIAN POLICY: LEGAL MATTERS

The scientific article analyzes modern conditions of the legal ensuring of state policy on stimulation of agricultural cooperative societies' activity and forming of the proposals for its improvement. The competitive preferences of the agrarian cooperation and its "antimonopoly" potential in terms of agricultural markets' globalization, which are specified by their social-economic nature, were determined. It was underlined that the successful functioning of the agrarian cooperation is possible only in conditions of effective and consistent fulfillment of state policy, which supposes the stimulation of its development. It was mentioned that despite some positive improvements in this sphere, cooperative movement in agriculture didn't gain the proper scope and dynamics, and the corresponding state policy is still not effective enough. The main directions of the improvement of legal and regulatory, organizational parts of the state policy of the agricultural cooperative movement's stimulation were offered.

Keywords: agrarian law, globalization, state agrarian policy, state support, cooperative society, agriculture, agricultural cooperative, stimulation.

Постановка питання. Одним із важливих завдань державної аграрної політики є створення сприятливих умов для функціонування різних форм агрогосподарювання, найбільш повного розкриття їх економічного та соціального потенціалу. З огляду на глобалізаційні та інтеграційні процеси на світовому аграрному ринку, які зумовлюють загострення конкуренції (навіть «гіперконкуренції») на користь великого агробізнесу, як правило транснаціонального, що є суперечливим за своїми наслідками для продовольчої безпеки країни, особливої актуальності для сучасної аграрно-правової науки набуває ефективне правове забезпечення державної аграрної політики розвитку сільськогосподарського кооперативного руху. Саме кооперативні форми самоорганізації на засадах спільної праці здатні забезпечити конкурентоздатність малих та середніх суб'єктів агрогосподарювання, зокрема шляхом їх об'єднання для забезпечення якості, обробки, зберігання продукції, підвищити ефективність її маркетингу та збуту, сприяти задоволенню економічних та соціальних потреб селян.

Разом з тим, «з одного боку, кооперативний рух впливає на розбудову ринкової економічної системи, а з іншого – він сам розвивається під дією законів ринку та все більшого впливу глобалізаційних процесів. Кооперативи, як і інші форми господарювання, змушені пристосовуватись до екзогенних чинників функціонування, інакше можуть бути приречені на невдачу. Держава, як інститут, що покликаний сприяти перш за все економічному та соціальному зростанню, має враховувати такі зміни та вибудовувати відповідним чином стратегію співробітництва та підтримки розвитку кооперативного руху»¹. За таких умов важливою складовою сучасної державної аграрної політики є стимулювання ефективної діяльності таких суб'єктів

¹ Кучерява, К.Я. (2017). *Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України*. Харків, 28.

аграрного господарювання як сільськогосподарські кооперативи, розвиток яких тривалий час гальмувався монополією великих агропідприємств та відсутністю на практичному рівні належної державної підтримки.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Вказані питання становлять предмет досліджень науковців та експертів в галузі економіки, державного управління та представників аграрно-правової науки (наприклад, К. Кучерява, В. Семчик, В. Федорович, В. Зіновчук, О. Гафурова, Я. Гаєцька-Колотило, Н. Багай, О. Сонін, І. Серета, В. Янчук, Т. Проценко, В. Уркевич, Т. Чурилова, А. Пантелеймоненко та ін.). Проте виклики глобалізації та інтеграції аграрних ринків вимагають належної відповіді, а саме забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних сільгосптоваровиробників та успішного соціального розвитку села, що зумовлює необхідність аналізу сучасного стану правових засад державної підтримки розвитку аграрного кооперативного руху та пошуку правових шляхів підвищення її ефективності. Відповідно **метою** даної публікації є визначення сучасного стану правового забезпечення державної політики стимулювання діяльності сільгоспкооперативів та формування пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основних результатів дослідження. Досліджуючи становлення кооперативного руху та його концептуальні засади, А. Пантелеймоненко зазначає, що термін «кооперація» має два значення: по-перше, це специфічний процес, який передбачає узгодженість спільних дій людей (суб'єктів) у вирішенні певної проблеми; по-друге, це сукупність особливих організаційно-правових форм, тобто кооперативів. В основі діяльності кооперативів, приходять до висновку вчений, є певні принципи (ідеї, за допомогою яких кооперативи виконують свою місію) які відображають їхню специфіку, унікальність, вирізняють серед інших організаційно-правових форм, основні з яких – самодопомога, самоуправління та самовідповідальність, а також тотожність (з одного боку, кожний член кооперативу є його власником, а з іншого – користувачем послуг, які надаються кооперативом). Вищезгадані кооперативні принципи знайшли комплексне відображення у так званих міжнародних кооперативних принципах, остання редакція яких була затверджена Міжнародним кооперативним альянсом у вересні 1995 р., а саме: добровільність і відкрите членство; демократичний членський контроль; економічна участь членів; автономія і незалежність; освіта, підвищення кваліфікації, інформація; співпраця між кооперативами; сприяння громаді¹.

Основна ідея сільськогосподарської кооперації є простою й обумовлюється трьома чинниками: об'єктивно існують переваги крупного виробництва над дрібним; організаційні, економічно-ресурсні й інші межі кожного підприємства (окремого виробника) не дають змоги повного розвитку процесів концентрації й спеціалізації у них з метою нарощування масштабів конкретної галузі; кооперація дає можливості для розвитку процесів концентрації та спеціалізації господарства на виробництві конкретного виду продукції, поза згаданими межами, внаслідок об'єднання їх зусиль у формі взаємовигідної співпраці з метою одержання максимального ефекту на використуванні ресурси кожного з учасників кооперації². Нинішня аграрна структура, при якій збільшується концентрація земель агрохолдингів, які спеціалізуються на вирощуванні високорентабельних та монокультур переважно зернової та олійної груп, а виробництвом трудомісткої плодово-овочевої та м'ясо-молочної продукції займаються дрібні особисті селянські господарства та фермери, є незбалансованою. Сільськогосподарська концентрація в такому вигляді не передбачає соціальний розвиток села, створення робочих місць, зниження цін на продукти харчування. Натомість розвиток сільськогосподарської кооперації дозволить використовувати переваги великого товарного виробництва і враховувати інтереси сільських товаровиробників³.

Отже, окрім економічної компоненти, важливою складовою природи сільськогосподарської кооперації є соціальна (а останнім часом виділяють також і екологічну складову) і саме така

¹ Пантелеймоненко, А.О. (2006). *Становлення кооперації в українському селі: історико-економічні аспекти*. Полтава: РВЦ ПУСКУ, 9, 20-30.

² Приходько, О.М. Кооперація в аграрному секторі: концептуальні засади та перспективи державного регулювання. *Інтернаука*. <<https://www.inter-nauka.com/issues/2017/6/2471>> (2018, грудень, 28).

³ Собкевич, О., Русан, В., Юрченко, А. Щодо першочергових напрямів підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. <<http://www.niss.gov.ua/articles/817/>> (2018, грудень, 26).

синергетична природа сільгоспкооперативів дозволяє визначати останні як «чинник конкурентоспроможності аграрного сектора в умовах глобалізації»¹; «соціально-економічну і громадську систему самоорганізації та самооборони членів від агресивного навколишнього соціально-економічного середовища»², «партнерів уряду в реалізації завдання досягнення соціального добробуту»³. У низці міжнародних актів підкреслюється значення кооперативного руху для соціального розвитку, соціальної інтеграції та покращення життя широких верств населення і боротьби з бідністю в умовах глобалізації, містяться заклики до урядів щодо посилення партнерства із кооперативами та створення державами сприятливих умов їх розвитку та взаємодії (наприклад, Резолюції ГА ООН «Кооперативи в процесі соціального розвитку» від 2002, 2003, 2007, 2009 рр.).

В Україні правове підґрунтя функціонування сільськогосподарської кооперації становлять нормативно-правові акти як загального характеру – Господарський кодекс, Цивільний кодекс, Податковий кодекс, Земельний кодекс, Закон України «Про кооперацію» від 10 липня 2003 р. № 1087-IV, так і спеціального – Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР, суттєво оновлений Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 20 листопада 2012 р. № 5495-VI (набрав чинності 19 січня 2013 року). Метою прийняття вказаних змін було приведення норм законодавства про сільгоспкооперацію у відповідність до вимог Господарського, Цивільного, Земельного кодексів України, Закону України «Про кооперацію», які були прийняті пізніше первісної редакції Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17 червня 1997 року. Оцінюючи в цілому позитивно внесені зміни, в юридичній літературі висловлюються слушні критичні зауваження⁴ стосовно уніфікації правового регулювання значної кількості питань діяльності сільськогосподарських та інших видів кооперативів шляхом регламентації їх нормами загального закону про кооперацію, без урахування їх істотних особливостей⁵.

Щодо державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації, слід зазначити, що оновлений Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» містить розділ «Держава і кооперація», декларуючи необхідність державної підтримки сільськогосподарських кооперативів шляхом створення сприятливих умов для їхнього утворення, становлення й розвитку. Однак на відміну від попередньої редакції, акцент зроблено на державній підтримці обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів. Визначено, що примірні статuti сільгоспкооперативів розробляються центральним органом виконавчої влади, а державна підтримка сільськогосподарських кооперативів здійснюється відповідно до державних та регіональних програм за рахунок державного і місцевих бюджетів.

Наступний рівень правового забезпечення державної політики щодо кооперації в аграрній сфері складають підзаконні нормативно-правові акти: Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах» від 19 грудня 2000 р. № 1348, Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» від 19 вересня 2007 р. № 1158, Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року» від 11 лютого 2009 р. № 184 та Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року»

¹ Піменова, О. (2013). Сільськогосподарська кооперація як чинник забезпечення конкурентоспроможності в аграрному секторі економіки в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка*, 10(151), 118-122.

² *Досвід Канади та країн ЄС у сфері політики з підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів: аналітичне дослідження* (2011). Київ: Міністерство аграрної політики та продовольства України, 9.

³ Кучерява, К.Я. (2017). *Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України*. Харків, 23.

⁴ Уркевич, В.Ю. (2018). Сільськогосподарські кооперативи та агрохолдинги як популярні форми об'єднання сільськогосподарських товаровиробників: правові проблеми функціонування. *Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні*. Одеса, 295.

⁵ Тропін, В.В. (2016). Законодавство України про сільськогосподарську кооперацію: проблемні питання та шляхи вирішення. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*, 3 (41), 98.

від 3 червня 2009 р. № 557 (остання втратила чинність відповідно до Постанови КМУ «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм» від 22 червня 2011 р. № 704).

Аналіз сучасного стану правового забезпечення державної політики розвитку кооперативного руху свідчить про його недостатню розробленість, суперечливість та декларативність. Завершився строк чинності окремих нормативно-правових актів, інші потребують суттєвого оновлення та змін з огляду на соціально-економічну ситуацію в аграрному секторі, зокрема і поглиблення інтеграційних процесів та кон'юнктуру аграрного ринку, переважна більшість заходів, передбачених відповідними програмними документами, не виконано взагалі або частково. Суттєвим недоліком, на який звертають увагу науковці¹, є відсутність єдиної для всіх видів сільськогосподарської кооперації державної програми її підтримки та розвитку.

Важливого значення для розвитку сільськогосподарської кооперації набуває партнерство держави та іноземних урядів, міжнародних організацій та недержавних суб'єктів. Поступово запроваджуються спільні проекти із державної підтримки сільгоспкооперації (наприклад, проект «Рідне село», проект «Зелені ринки»; за підтримки Канадського Уряду реалізуються проекти розвитку зерносховищ та сільськогосподарських кооперативів в Україні: «Канадський кооперативний зерновий проект», «Розвиток молочного бізнесу в Україні» та проект бізнес-розвитку плодоовочівництва, за підтримки Уряду США здійснювалась реалізація проектів «USAID «АгроІнвест» та міжнародний благодійний фонд «Добробут громад», в рамках якого було підтримано створення 20 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів). Позитивно оцінюючи залучення іноземних партнерів та спроби співробітництва між державою, бізнесом та громадськими організаціями слід визнати, що низка проектів не була реалізована належним чином, наприклад, в результаті проекту «Зелені ринки» так і не було створено передбаченої мережі регіональних оптових продовольчих ринків та приймальних пунктів для продукції сільськогосподарських кооперативів. Експерти також вказують на проблему «квазіпартнерства» між суб'єктами аграрного ринку – коли ініціативу у створенні кооперативів на себе перебирають великі агропромислові утворення. Ризик полягає в тому, що за активною допомогою, перспективною отримання прибутків, створення робочих місць тощо можуть ховатися кабальні умови договору, які необізнаний селянин не завжди в змозі вчасно розгледіти. Такі дії нівелюють у населення позитивне сприйняття кооперації, що є однією з основних причин негативного ставлення до кооперації у країнах пострадянського простору². Отже, попри певні позитивні зрушення, кооперативний рух в сільському господарстві не набув належних обсягів та динаміки, а державна підтримка його розвитку залишається недостатньо ефективною.

Про визнання необхідності оптимізації правового та організаційного забезпечення кооперації в аграрному секторі свідчить також виділення останнього як стратегічного імперативу розвитку аграрного сектору економіки в урядових програмних документах. Так, Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, яка схвалена Кабінетом Міністрів України 17 жовтня 2013 року (надалі – Стратегія) приділяє увагу даному питанню, передбачаючи за мету охоплення сільгоспкооперативами понад 80% господарств населення та інших малих форм господарювання. Стратегія проголошує необхідність сприяння розвитку різноманітних форм організацій і представництв виробників, розглядаючи кооперативи як найбільш поширений вид останніх та можливий потужний інструмент для розвитку середніх та малих підприємств. Відповідно передбачаються наступні пріоритетні заходи: 1) адаптація до кращих світових практик поточного правового статусу кооперативів в частині скасування ряду існуючих обмежень, зокрема, обмежень щодо правового статусу членів кооперативу; 2) прийняття системи оподаткування кооперативів та їхніх членів, засновану на кращих міжнародних практиках, що повинна бути сприятливою для їх розвитку та недискримінаційною (у порівнянні з іншими організаційними формами). Скасування передумов для виходу членів (фізичних осіб) з кооперативів у зв'язку зі складнощами в отриманні субсидій на комунальні тарифи (у т.ч. газ), спричинені отриманням та декларуванням додаткових легальних доходів від участі в кооперативі; 3) забезпечення наявності спеціалізованих служб

¹ Чурилова, Т.М. (2013). Державне регулювання розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. *Часопис Київського університету права*, 4, 262-265.

² Кучерява, К.Я. (2017). *Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України*. Харків, 120.

у Мінагрополітики та/або регіональних органах влади, відповідальних за сприяння розвитку кооперативних моделей, навчання для членів та працівників кооперативів, координація роботи з неурядовими організаціями у цьому секторі та надання організаційної та адміністративної підтримки (включаючи проведення техніко-економічних обґрунтувань) фермерам у створенні кооперативів; 4) впровадження програм державної підтримки впродовж перших п'яти років існування, направлених на адаптацію потужностей до колективних цілей, підвищення якості продуктів та адаптацію до вимог ринку, за умови запровадження механізмів запобігання опортуністичному створенню кооперативів виключно з метою отримання вигоди від таких програм; 5) забезпечення кращих умов залучення кредитних та інших фінансових ресурсів, а також пріоритетного доступу до інвестиційної та модернізаційної підтримки кооперативів¹.

Слід підкреслити, що зазначена вище Стратегія має концептуальний характер, і, відповідно, може повторити долю подібних проектів, ставши декларативним актом. Тому необхідною є активізація розробки та прийняття передбачених документом Програм із визначенням конкретних завдань та термінів виконання, зокрема і щодо подальшого оновлення законодавства у зазначеній сфері. Так, з травня 2017 року на розгляд Верховної Ради у різний час вносились декілька проектів нової редакції Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» (наприклад, Проект Закону про сільськогосподарську кооперацію № 6527 від 31 травня 2017 року, Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо встановлення і розвитку сільськогосподарської кооперації та її державної підтримки № 6527-1 від 20 червня 2017 року). Зупинимось більш детально на останній версії законодавчої ініціативи.

Законопроект «Про сільськогосподарську кооперацію» був зареєстрований у Верховній Раді України 25 червня 2018 під № 6527-д, та, на думку його авторів, спрямований на удосконалення чинного законодавства у цій сфері, яке, на їх погляд, занадто розпорошене і неузгоджене, а модель кооперації, яка закладена в діючих законах, не відповідає сучасним реаліям і потребам. Зважаючи на це, законопроект пропонує уніфікувати всі нормативні акти, які регламентують діяльність сільгоспокооперативів в одному законі, для зручності користувачів, а також вводить низку змін в діяльності кооперативів.

На думку ініціаторів новацій, існуючий поділ кооперативів на виробничі і обслуговуючі і встановлена заборона на отримання прибутку останніми «сильно обмежили можливості для розвитку обслуговуючих кооперативів і знижили їх конкурентоздатність». Саме тому серед основних нововведень проекту – відміна жорсткого поділу кооперативів на виробничі і обслуговуючі, з наданням членам кооперативу права самостійно обирати вид діяльності: виробничий, обслуговуючий, переробний чи багатофункціональний, а також форму діяльності – з метою чи без мети отримання прибутку. Для досягнення цих цілей пропонується перехід до єдиної організаційно-правової форми діяльності – сільськогосподарський кооператив. В той же час передбачається перехідний період в діяльності кооперативів, який складає три роки з моменту вступу в дію закону – за цей строк мають перереєструватись обслуговуючі кооперативи.

Даний законопроект викликав бурхливу дискусію серед експертів та представників кооперативного руху, яка знайшла своє висвітлення у засобах масової інформації². Основні аргументи «проти» – це «відверто лобістський характер» на користь великого бізнесу (можливість формування схем податкового планування із використанням квазікооперативів, закладення механізму виведення корпоративних виплат з бази нарахування ЄСВ і ПДФО), загальна спрямованість норм проекту на комерціалізацію кооперативів, ліквідація пайових внесків в «неприбуткових» кооперативах, узаконення права кооперативів призначати на посаду виконавчого директора людину з числа членів кооперативу, що чинним законодавством заборонено. Так, за словами президента ВГО «Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України» Івана Томича, нова редакція Закону, яка вимагає уніфікації всіх видів кооперативів і ставить основною метою діяльності всіх кооперативів отримання прибутку, фактично знищує принципи роботи обслуговуючих кооперативів, які мають зовсім іншу мету діяльності.

¹ *Розпорядження Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року 2013* (Кабінет Міністрів України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*.

<<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> (2019, лютий, 01).

² Чому у Раді посварились через новий закон про сільгоспооперацію? *Agronews*. <<https://agronews.ua/node/93264>> (2019, січень, 15).

Спростовуючи наведені вище аргументи, автори законопроекту наполягають: його мета – забезпечити умови для створення і росту сільгоспкооперативів в Україні, і в результаті об'єднання в Україні в кооперативи малих і середніх фермерів, вони якщо і не стануть основними гравцями аграрного ринка, як у Франції і США, то принаймні здатні повторити успіх Литви, де після прийняття аналогічного законопроекту, оборот кооперативів за десять років виріс в десять разів. Протидія ж прийняттю законопроекту, на думку його авторів, зумовлена як лоббі агрохолдингов, яким не вигідна конкуренція успішних та прибуткових кооперативів, так і застереженнями щодо можливого припинення грантового фінансування розвитку кооперативів.

Оцінюючи перспективи розвитку законодавства України про сільськогосподарську кооперацію, В. Уркевич висловлює певні сумніви щодо їх успіху, адже окремі з них спрямовані на усунення специфіки цієї організаційно-правової форми здійснення сільськогосподарської діяльності, а інші не враховують потребу наповнення реальним змістом правового статусу сільськогосподарських виробничих кооперативів¹.

Формуючи державну аграрну політику стимулювання розвитку сільськогосподарських кооперативів, слід враховувати низку факторів, що зумовлюють її сучасний стан, серед яких, на думку фахівців: хаотичний характер аграрних реформ останніх років; розвиток процесів кооперації в умовах перехідної економіки; запізніле порівняно з розвиненими країнами формування кооперативної системи; посилення конкурентної боротьби з боку агробізнесу; слабка соціальна база кооперації². Останній фактор посилюється також і тим, що серед самих суб'єктів агрогосподарювання спостерігаються скептичні настрої щодо кооперації. Так, обговорюючи питання державної підтримки сільськогосподарських кооперативів, в.о. Міністра аграрної політики та продовольства М. Мартинюк підкреслив, що «це погана новина, але треба визнати: аграрії не прагнуть до об'єднання. Ініціаторами створення кооперативів у більшості вивчених нами випадків були органи місцевого самоврядування, представники донорських проектів, дорадники»³. Все це актуалізує необхідність посилення інформаційної складової державної аграрної політики та вдосконалення організаційного механізму реалізації державної політики стимулювання розвитку кооперації в аграрному секторі на засадах публічно-приватного партнерства.

Висновки. 1. Конкурентні переваги сільськогосподарської кооперації та їх «антимонопольний» потенціал в умовах глобалізації аграрних ринків зумовлені їх синергетичною, соціально-економічною природою і полягають у можливості ефективізації сільськогосподарської діяльності шляхом об'єднання, зниження собівартості продукції завдяки мінімізації посередницьких послуг, спільного використання виробничої та логістичної бази, створення робочих місць та забезпечення самозайнятості, зниження рівня безробіття на селі, відродження сільської інфраструктури тощо. Історичний та світовий досвід свідчить, що успішне функціонування сільськогосподарської кооперації можливе лише за умови здійснення ефективної та послідовної державної політики стимулювання її розвитку.

2. Останнім часом відбуваються певні позитивні зрушення у державній аграрно-правовій політиці щодо сільгоспкооперативів: оновлюється законодавство поступово запроваджуються проекти із державної підтримки сільгоспкооперації, в тому числі за участю іноземних урядів та міжнародних організацій. Натомість кооперативний рух в сільському господарстві не набув належних обсягів та динаміки, його потенціал не розкрито, зокрема, через неефективність, непослідовність та несистемність його державної підтримки.

3. Вважаємо що удосконаленню правового забезпечення та реалізації державної аграрної політики стимулювання розвитку сільськогосподарської кооперації будуть сприяти наступні заходи:

– доопрацювання внесених на розгляд Верховної Ради законопроектів та прийняття нового Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію та стимулювання її розвитку», в якому слід

¹ Уркевич, В.Ю. (2018). Сільськогосподарські кооперативи та агрохолдинги як популярні форми об'єднань сільськогосподарських товаровиробників: правові проблеми функціонування. *Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні*. Одеса, 301.

² Кучерява, К.Я. (2017). *Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України*. Харків, 22.

³ Мартинюк, М. (2018). Аграрні кооперативи: чому фермерам вигідно дружити проти когось. *Економічна правда*. <<https://www.epravda.com.ua/columns/2018/03/12/634870/>> (2019, лютий, 01).

визначити пріоритетні напрями державної підтримки розвитку сільськогосподарських кооперативів не лише обслуговуючого, а й виробничого типу та в основі яких повинна бути закладена ідея стимулювання суспільної мотивації до створення сільськогосподарських кооперативів;

– розробка та прийняття Державної програми розвитку сільськогосподарської кооперації, яка б містила адекватні сучасним викликам глобалізації аграрного ринку конкретні заходи щодо впровадження задекларованих державою планів у цій сфері;

– посилення співпраці між державним та приватним сектором із розвитку кооперативного руху в сільському господарстві: більш активне залучення до розроблення та обговорення нормативно-правових актів у сфері сільськогосподарської кооперації (особливо у частині державної підтримки) як законодавчого так і підзаконного характеру зацікавлених недержавних суб'єктів, зокрема представників сільськогосподарської кооперації та їх об'єднань, експертів та науковців відповідного профілю, залучення донорської підтримки міжнародних організацій та фондів для спільних проектів та посилення колаборації із самоврядними організаціями з питань моніторингу використання державної підтримки та допомоги;

– активізація інформаційно-просвітницької складової державної аграрної політики із стимулювання розвитку сільськогосподарських кооперативів: широке запровадження пілотних проектів, тренінгів, промоція та демонстрація прикладів успішного створення та функціонування кооперативів із використанням державної підтримки, забезпечення доступу до інформаційних та навчально-методичних матеріалів із створення та діяльності кооперативів в аграрному секторі, всебічне сприяння розвитку дорадчих та консультаційних центрів.

References:

1. Kucheryava, K.Ya. (2017). *Derzhavne reguluvannya rozvytku kooperacii v agrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy* [State regulation of development cooperation in the agricultural sector of Ukraine]. Kharkiv. [in Ukrainian].
2. Panteleimonenko, A.O. (2006). *Stanovlennya kooperacii v ukrains'komu seli: isroryko-ekonomichni aspekty* [Formation of cooperation in the Ukrainian village: historical and economic aspects]. Poltava: PUSKU. [in Ukrainian].
3. Pryhod'ko, O.M. *Kooperaciya v agrarnomu sektori: konceptual'ni zasady ta perspektyvy derzhavnogo reguluvannya* [The cooperation in the agrarian sector: conceptual basis and prospects of the state regulation]. *Internauka*. [Journals of the Publishing House "Internauka"]. <<https://www.inter-nauka.com/issues/2017/6/2471>> (2018, December, 28). [in Ukrainian].
4. Sobkevych, O., Rusan, V., Yurchenko, A. Shodo pershochergovyh napryamiv pidtrymky rozvytku sil's'kogospodars'koi kooperacii v Ukraini [About the priority directions of support for the development of agricultural cooperation in Ukraine]. *Nacionalnyi instytut strategichnyh doslidzhen* [The National Institute for Strategic Studies]. <<http://www.niss.gov.ua/articles/817/>> (2018, December, 26). [in Ukrainian].
5. Pimenova, O. (2013). Silskogospodarska kooperaciya yak chynnyk zabezpechennya konkurentospromozhnosti v agrarnomu sektori ekonomiky v umovah globalizacii [Agricultural co-operation as a factor in ensuring competitiveness in the agrarian sector of the economy in a globalizing environment]. *Visnyk Kyivskogo nacionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya Ekonomika*. [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics], no. 10 (151), 118-122. [in Ukrainian].
6. *Dosvid Kanady ta krain ES u sferi polityky z pidtrymky rozvytku silskogospodarskyh obslugovuyuchykh kooperatyviv: analitychne doslidzhennya* [The experience of Canada and EU in policy supporting the development of agricultural service cooperatives: an analytical study]. Kyiv: Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. [in Ukrainian].
7. Urkevych, V.Yu. (2018). Silskogospodarski kooperatyvy ta agroholdyngy yak populyarni formy obyednan silskogospodarskyh tovarovyrobnykiv: pravovi problem funkcionuvannya. *Aktualni problem pravovogo reguluvannya agrarnykh, zemel'nyh, ekologichnyh ta pryrodoresursnyh vidnocyn v Ukraini* [Agricultural cooperatives and agricultural holdings as popular forms of associations of agricultural producers: legal problems of functioning. Actual problems of legal regulation of agricultural, land, environmental and natural resource relations in Ukraine]. Odesa. [in Ukrainian].
8. Tropin, V.V. (2016). Zakonodavstvo Ukrainy pro silskogospodarsku kooperaciyu: problemni pytannya ta shlyahy vyrishennya [The legislation of Ukraine on agricultural cooperatives: problem Issues and solutions]. *Visnyk Dnipropetrovskogo derzhavnogo agrarno-ekonomichnogo universytetu* [Bulletin of Dnipro State Agraria Economic University], no. 3 (41), 97-101. [in Ukrainian].
9. Churylova, T.M. (2013). Derzhavne reguluvannya rozvytku silskogospodarskoi obslugovuyuchoi kooperacii [The state regulation of development of the agricultural servicing cooperation]. *Chasopys Kyivskogo universytetu prava* [Chronicles of Kyiv university of Law], no. 4, 262-265. [in Ukrainian].

10. *Pro shvalennya strategii rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky na period do 2020 roku 2013 (Kabinet Ministriv Ukrainy)*. [On approval of the Strategy for the development of the agrarian sector of the economy for the period until 2020 (Cabinet of Ministers of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>> (2018, December, 29). [in Ukrainian].
11. Chomu u Radi posvarylys cherez novyi zakon pro sil'gospkooperaciyu? [Why the Rada quarreled through the new law on agricultural cooperatives]. *Agronews*. <<https://agronews.ua/node/93264>> (2018, December, 30). [in Ukrainian].
12. Martynyuk, M. Agrarni kooperatyvy: chomu fermeram vygidno druzhyty proty kogos [Agricultural cooperatives: why farmers benefit from friendship against someone]. *Ekonomichna pravda* [Economic truth]. <<https://www.epravda.com.ua/columns/2018/03/12/634870/>> (2019, February, 01). [in Ukrainian].